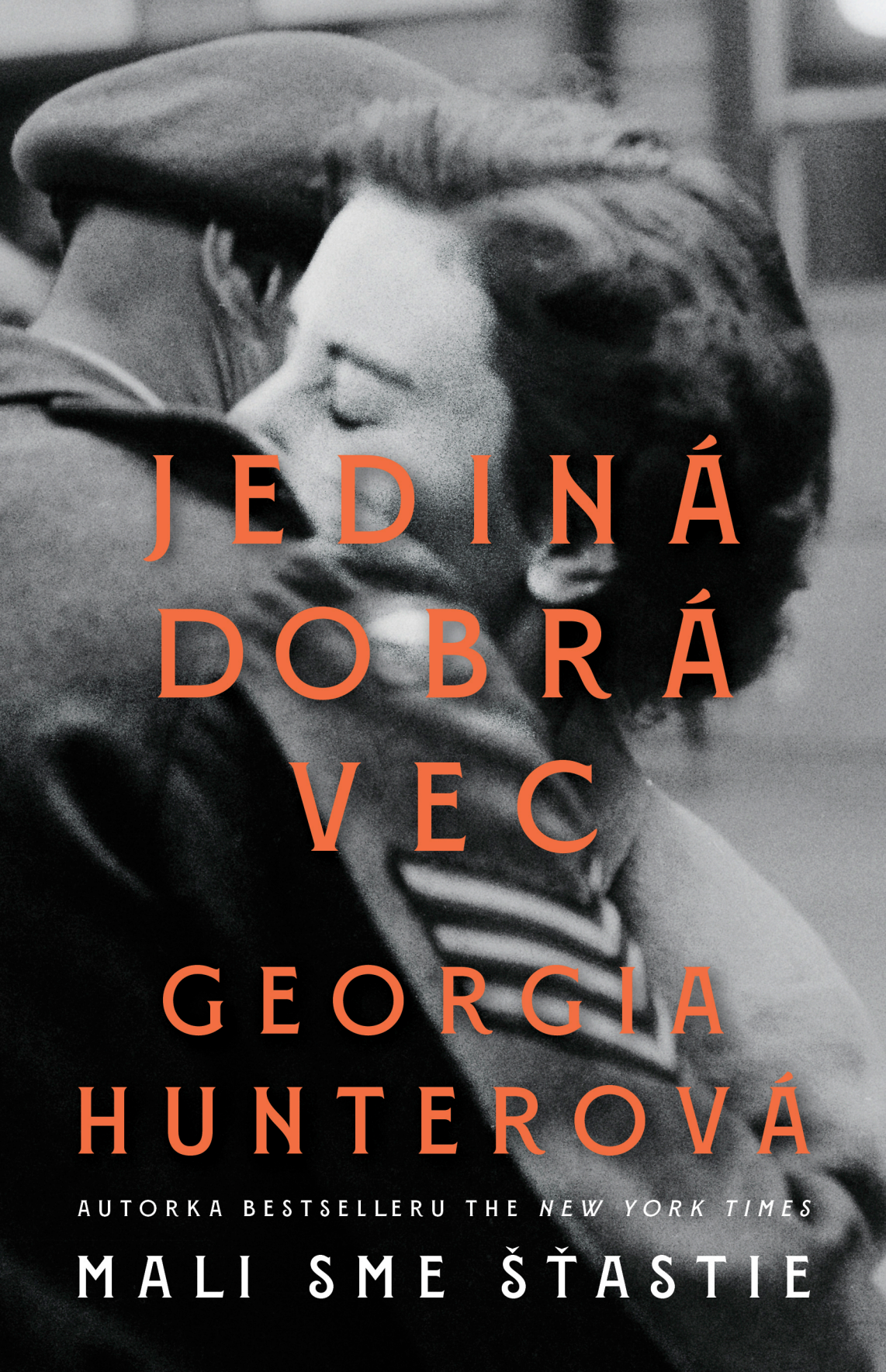

JEDINÁ DOBRÁ VEC
GEORGIA HUNTEROVÁ
AUTORKA BESTSELLERU THE NEW YORK TIMES
MALI SME ŠŤASTIE

TATRAN

JEDINÁ DOBRÁ VEC

GEORGIA
HUNTEROVÁ

JEDINÁ DOBRÁ VEC

TATRAN

Z anglického originálu Georgia Hunter: One Good Thing,
ktorý vyšiel vo vydavateľstve A Pamela Dorman Book/Viking,
An imprint of Penguin Random House LLC,
New York 2025,
preložila Zuzana Gáliková.
Vydalo Vydavateľstvo TATRAN, s. r. o., v roku 2026,
so sídlom Klariská 16, 815 82 Bratislava, Slovenská republika.
Vyšlo ako 5687. publikácia.
Vydanie I.
Knižnú väzbu podľa pôvodného návrhu spracoval Dominik Zentko.
Zodpovedný redaktor Matej Rumanovský
Jazykoví redaktori Dávid Grich, Zora Sadloňová
Technický redaktor Peter Zentko
Sadzba AldoDesign, Bratislava
Vytlačil FINIDR, s.r.o., Český Těšín.

www.slovtatran.sk

:: knihy pre **hodnotnejší** život

info@slovtatran.sk

All rights reserved.

Copyright © 2025 by Georgia Hunter
Map © Meighan Cavanaugh
Translation © Zuzana Gáliková 2026
Slovak edition © Vydavateľstvo TATRAN 2026

ISBN 978-80-222-1990-7

Venujem svojim rodičom Tomovi a Isabelle
a svojim chlapcom Robertovi, Wyattovi a Ransomovi
s láskou

S
Z
V
J
Ferrara
Nonantola
Bologna
Florencia
Castelnuovo
Berardenga
Assisi
Torre del Colle
San Terenziano
Todi
Scalo Teverina
Rím
Neapol
©2025 Meighan Cavanaugh

PROLÓG

Mohla by chlapca niesť v náručí, ale to by ich spomalilo; je priťažký. Zovrie jeho drobnú dlaň a bežia ďalej. Len aby nezakopla! Na hrboľatej zemi im pod nohami praskajú popadané konáre.

„Rýchlejšie," súri ho. „Dvíhaj nohy!"

Popri nich zasvišťí náboj a s tupým nárazom sa zaborí do kmeňa stromu niekoľko metrov pred nimi. Lili inštinktívne zastane, odoláva nutkaniu obzrieť sa. Trhaný dych jej šumí v ušiach ako oceán zmietaný búrkou. Netuší, kto strieľa – či majiteľ usadlosti, alebo ďalšia partizánska skupina, alebo Mussoliniho muži zo Salò. Mohla by to byť aj talianska polícia alebo nemecký vojak. Najskôr všetci pozorne sledovali neveľké pole a potom sa odvážili vyjsť z bezpečného lesného prístrešia, aby preskúmali zeleninovú záhradu zdanlivo opusteného gazdovstva. Podarilo sa im vykopať päť zemiakov a vracali sa späť k okraju lesa s príjemnou predstavou, ako ich zjedia na večeru, keď padol prvý výstrel a niekto vpredu – možno Zigi – zakričal. *Utekajte!*

„Tadiaľto," zavelí Lili a kývne napravo. Skupinka je roztrúsená. „Skoč!" zdvihne chlapca do výšky. Spoločne preskočia kmeň a bez toho, aby spomalili, šprintujú vpred, hlbšie do lesov; zablatené dlane majú zlepené potom.

Lili sa rozviaže šnúrka na topánke a na predlaktí jej svieti jasnočervený škrabanec – asi od konára –, no ona vôbec nič necíti.

Len nezastaviť, hovorí si. Nepustiť ho. Bežať čo najďalej.

ČASŤ I

1. KAPITOLA

FERRARA

December 1940

Osem tridsaťdva. Lili si spoza ucha vytiahne ceruzku a zapíše čas do tabuľky. „Teraz je to už každých sedem minút," skonštatuje z Estinej pohovky. „Myslím, že by sme mali ísť."

Esti chodí dookola po izbe. Mávne rukou. „Ešte mi neodtiekla voda. Je mi fajn."

„Si si istá? Nevyzeráš dobre."

„Ďakujem," odvrkne Esti a zagáni na Lili.

„Prepáč. Iba nevyzeráš vo svojej koži."

„Ani sa tak necítim. Ale nemienim celé dni presedieť v nemocnici. Mojej matke trvalo štyridsaťosem hodín, kým ma porodila. Okrem toho, Niko sa ešte nevrátil. Nechcem odísť bez neho."

Lili si vzdychne. „V poriadku. Ale keď budeš mať kontrakcie každých päť minút, pôjdeme. Vieš, že by som pre teba urobila čokoľvek, Es, ale prosím ťa, len nech ti nemusím pomáhať priviesť na svet tvoje dieťa."

Esti sa zasmeje hlbokým hrdelným smiechom a Lili pokrúti hlavou.

„Si tvrdohlavá ako mulica, vieš?"

„To isté tvrdí aj môj manžel."

„Keď ho už spomíname, kde vlastne je?"

„To mi nepovedal."

Lili ohrýza gumu na konci ceruzky. Všimla si, že Niko v posledných týždňoch býva často preč a nikdy nie je jasné, kde vlastne je. To sa naňho nepodobá. „Napíšem mu odkaz," povie, „pre prípad, že by sme museli odísť skôr, ako sa vráti."

„Rob, ako chceš," odvetí Esti a tvár sa jej skriví. Oprie sa o zárubňu a zavrie oči. Chrbát dlane si pritlačí k čelu a predýchava ďalšiu kontrakciu. Lili sa pozrie na hodinky.

„Šesť a pol minúty," oznámi, keď sa Esti vystrie.

„Fajn."

Esti sa vráti k pomalému ťarbavému krúženiu po miestnosti a Lili sa zamračí. Premýšľa, ako by presvedčila kamarátku, že by bolo múdrejšie rodiť pod dohľadom lekára. Ale ako už zistila, hádať sa s Esti je strata času.

Stretli sa pred tromi rokmi počas Lilinho prvého týždňa na univerzite. Lili sa práve presťahovala z Bologne do Ferrary a nepoznala tam ani živú dušu. Cnelo sa jej po domove a snažila sa zorientovať v novom prostredí. Keď sa na hodine modernej európskej literatúry posadila na stoličku v učebni, Esti sa k nej obrátila a pozdravila ju s takým úprimným a sebaistým úsmevom, že Lili zabudla na svoju plachosť. Jej nová kamarátka dokonale ovládala taliančinu – Lili zo začiatku netušila, že je Grékyňa. Dali sa do reči a dohodli sa, že pôjdu spolu na obed, čo sa potom opakovalo každý nasledujúci deň. O mesiac už bývali v spoločnom podnájme na Via Belfiore, kúsok od školy.

V tých prvých týždňoch si Lili kládla otázku, prečo si Esti vybrala za kamarátku práve ju. Ona bola v tom čase ešte nezrelým sedemnásťročným dievčaťom s uzavretou povahou. Najlepšie sa cítila s knihou v ruke alebo za svojím písacím strojom. Tretiačka Esti mala takmer dvadsať a v jej očiach bola už hotovou ženou – inteligentnou, rozhodnou a krásnou. Jej jemné krivky, oceľovomodré oči a vyberaný šatník boli predmetom závisti všetkých dievčat na internáte. Lili si zo začiatku hovorila, že spolu vychádzajú vďaka tomu, že sú také odlišné – ona si musela vždy všetko podrobne naplánovať, bola opatrná a obozretná; Esti, naopak, bola stelesnením spontánnosti. No ako si neskôr uvedomila, ich rozdielnosť nebola až taká podstatná. Boli nerozlučné. Lili mala sotva nejakú spomienku na Ferraru, ktorá by nezahŕňala Esti.

Esti bola pri tom, keď Lili po prvý raz vyšiel komentár v *Corriere Padano,* a trvala na tom, aby to oslávili večerou a tanečnou zábavou. *Toto je moja kamoška, spisovateľka Lili Passigliová!* hovorila každému, koho ten večer stretli. *Mali by ste si zapamätať jej meno, jedného dňa bude slávna.* A kto iný ako Esti by nahovoril Lili, aby na jej osemnáste narodeniny vyrazili na víkend do Benátok, kde sa celé hodiny túlali spleťou neskutočne úzkych uličiek, pochutnávali si na sušených sardinkách a mäkkých zelených kraboch *moleche.* Večer sa prekárali s gondoliermi, ktorí ich nakoniec zadarmo odviezli k ich hotelu; voda pod ich plochou gondolou sa v mesačnom svetle leskla ako vyleštená glazúra. Esti bola aj pri tom, keď jedno popoludnie Lili dostala z Bologne telegram, že jej matka nakoniec prehrala boj s rakovinou. Plakala s ňou a potom jej uvarila cestoviny. Odišla s ňou do Bologne na pohreb a šivu a po návrate chodila na Liline hodiny a zapisovala si pre ňu poznámky, až kým Lili nemala dosť síl, aby sa vrátila k štúdiu.

Esti tu bola vždy pre ňu ako staršia sestra, ktorú nikdy nemala.

„Šesť minút, dvadsať sekúnd," zahlási Lili, keď Esti predýchava ďalšiu kontrakciu. „Ešte raz skontrolujem, či sme na niečo nezabudli." Načiahne sa po plátennú tašku, ktorú má položenú pri nohách.

„Je tam všetko," sykne Esti s napnutým výrazom. „Ty si ju balila, pamätáš?"

Lili sa napriek tomu prehrabáva v taške, porovnáva jej obsah so zoznamom, ktorý si drží v hlave: nočná košeľa, papuče, spodná bielizeň, flanelová perinka, miniatúrny biely pletený kabátik s čiapočkou. Poskladá perinku, keď Esti vydá čudný krátky zvuk, akoby sa jej začkalo.

„Och," ozve sa a Lili zodvihne hlavu. Esti stojí ako prikovaná a pod nohami sa jej tvorí mláčka.

„Och!" zvolá Lili, vyskočí z gauča a zakopne o tašku. „Prinesiem uteráky."

Sú tri hodiny ráno, keď lekár konečne dovolí Esti tlačiť. Niko stojí vedľa postele a ruku má položenú na Estinom pleci. Dobehol do nemocnice krátko po desiatej v panike, že nestihne pôrod svojho dieťaťa.

„Čakáreň je na konci chodby," obráti sa naňho lekár.

Niko zbledne, preglgne a pokúsi sa o mdlý protest, ale Esti ho jemne vyháňa preč.

„Budem v poriadku, zlatko," hlesne. „Lili je tu."

„Si si istá?"

„Som."

Niko s úľavou pobozká svoju manželku na čelo, potom kývne na Lili, akoby jej pred odchodom chcel zaželať veľa šťastia. Lili mu kývne späť a vnútorne sa pripravuje na to, čo má prísť. Vôbec sa na to necíti.

Minúty sa vlečú. Medzi kontrakciami Lili prikladá Esti mokrý obklad na zátylok a šepká jej povzbudivé slová, ktoré však vyznievajú skôr ako prázdne frázy. V miestnosti je chladno, ale Estina pokožka je horúca na dotyk a šmykľavá od potu. Tmavé pramene vlasov sa jej lepia na čelo. Každých pár minút zakvíli s narastajúcou bolesťou, tlačí bradu k hrudnej kosti a Lili pri pohľade na jej agóniu musí zadržiavať slzy. Je rada, že tu Niko nie je. Je takmer neznesiteľné iba bezmocne stáť bokom a sledovať priateľkino trápenie.

„Ešte raz potlačte," vyzve ju lekár od päty postele.

Keď sa izbou rozľahne nárek novorodenca, Lili je presvedčená, že Esti jej polámala kosti prstov.

„Je to chlapec," zvolá o chvíľu sestra a zadychčaná Esti klesne na vankúš.

„Si hrdinka," ozve sa Lili a pobozká Esti na líce. Vonia po soli a levanduli. Počujú, ako lekár z konca postele dáva pokyny pred odstrihnutím pupočnej šnúry, a napokon sa ozve cvaknutie.

Po tom, čo umyjú Esti a okúpu, odvážia, zmerajú a zabalia bábätko, je Niko späť.

„Poď, zoznám sa so svojím synom," povie Esti a posadí sa. Oči jej svietia a do líc sa jej vrátila farba, pôrodné bolesti sú minulosťou.

Lili ustúpi, Niko podíde k manželke a hľadí na uzlík v jej náručí. Bábätku vidno len tvár – okrúhle líčka, zamatovú pokožku, tmavé riasy, našpúlené fialkasté pery.

„Nech sa prepadnem," jachce.

„Tu máš." Esti podvihne bábätko. „Vezmi si ho."

Niko zažmurká. „Hneď teraz? Vyzerá tak spokojne."

„Niko."

„Si si istá?"

„Niko! Už aj!"

Niko sa zohne, opatrne vezme dieťa do náručia a Lili sleduje, ako sa jeho váhanie mení na údiv a potom na radosť. Na tvári sa mu objaví široký úsmev, začne sa jemne pohojdávať.

„Vitaj na svete, drobec," nežne sa prihovorí uzlíku.

Aj Lili sa usmeje, cíti, ako jej s miznúcou úzkosťou a ustupujúcim adrenalínom oťažievajú končatiny. Esti je v poriadku. Bábätko je zdravé. Niko je tu. „Nechám vás, aby ste si mohli pospať." Poberie sa k dverám. „Nech máte trochu súkromia."

„Čože?" Esti pokrúti hlavou. „Teraz nemôžeš odísť. Párty sa iba začína. Ostaň ešte chvíľu, dobre?"

Lili sa zasmeje, pomyslí si, že jediná vec, čo chýbala v Estinej nemocničnej taške, je fľaša Prosecca. *Spánok počká*, povie si, vďačná, že môže byť súčasťou týchto pár prvých okamihov, ktoré spolu prežívajú ako štvorčlenná rodina.

Na oddelení šestonedelia zavládne ticho, svet za oknom Estinej izby je ponorený do tmy. Niko drieme v kúte, skrútený v kresle v nepohodlnej polohe, Lili sa opiera o lakeť vedľa Esti na nemocničnej posteli. Theo, pomenovaný podľa svojho starého otca Theódora, spí bruškom dolu na Estinej hrudi. Lili ho podrobne študuje: jemné chĺpky jeho obočia, pavučinu tenučkých ružových kapilár na očných viečkach, nechtíky tenké ako papier.

„Nemôžem uveriť, že si ho vytvorila," poznamená potichu.

„Ani ja."

„Podobá sa na teba."

Esti sa zahľadí zhora na jeho temeno a potiahne mu čiapočku na drobné ucho. „Myslíš?"

„Vaše tváre majú rovnaký tvar."

Esti sa usmeje. „Som zvedavá, aký bude."

„Sebavedomý ako jeho mama. A vtipný ako jeho otec."

„To dúfam."

„Ja to viem."

Esti ukazovákom pohladí chrbát Theovej pästičky. „Posledných deväť mesiacov si hovorím, že na načasovaní nezáleží," ozve sa po chvíli. „Ale teraz, keď je tu… Len sa naňho pozri. Je taký nevinný. Taký bezmocný."

Esti má pravdu – vychovávať dieťa v takýchto časoch je naozaj desivá predstava, Európa je vo vojne a rasové zákony v Taliansku obmedzujú takmer každý ich krok –, ale Lili to nepovie nahlas.

„Myslím si, že dokonalé načasovanie neexistuje," vyhlási. „Pozri sa na nás dve – ty si sa narodila počas Veľkej vojny a mňa počali na jej sklonku. Naši rodičia to napriek tomu zvládli. A povedala by som, že sme sa celkom vydarili."

„No, ty určite," vyhlási Esti. „Tvoj život je taký usporiadaný. Ja si nikdy nepamätám, kedy treba odovzdať prácu ani kedy mám termín u zubára."

Lili sa zasmeje. „Akoby na niečom z toho záležalo. Budeš úžasná matka, Es."

Esti nadvihne obočie.

„Vojna sa odohráva za hranicami, nie v Taliansku. A tak či onak, čoskoro bude po nej," dodá Lili. „Nazývajú ju *blitzkrieg,* nie?"

„Vojna sa možno skončí, ale v akom stave bude tento svet? A kto povedal, že rasové zákony neostanú v platnosti?"

Lili chce oponovať, ale nemôže. Mussolini zaviedol svoje zákony ešte rok predtým, ako Hitler vyslal svojich mužov do Poľska. „Teraz si nad tým nelám hlavu," upokojuje ju Lili. „Musíš myslieť na dôležitejšie veci."

Esti oťažievajú viečka, zavrie oči. Lili sleduje, ako sa prsty na jej dlani položené na Theovom chrbte pomaly dvíhajú a klesajú do rytmu s jeho dychom. *Aspoňže sme mali prístup k súkromnej lekárskej starostlivosti*, pomyslí si. Niečo, čo im zákony ešte nezamedzili. V duchu si pripomenie, že predtým, ako odídu z nemocnice, si musí zapísať dátumy Estiných nasledujúcich kontrol.

Theo sa pomrví a Esti otvorí oči. „Zaspala som," povie.

„To som rada," odvetí Lili. „Mala by si si ešte pospať."

„Niečo sa mi prisnilo."

„Vážne?“

Esti sa pousmeje. „Áno. Ten deň, keď ma Niko požiadal o ruku.“

„Bol to pekný deň,“ prikývne Lili.

Hoci to bolo pred viac ako dvoma rokmi, má ho v živej pamäti. Niko najskôr prišiel za ňou – *chcem, aby to bol výnimočný deň,* povedal – a Lili mu pomohla zorganizovať piknik v parku a zohnala fľašu Estinho obľúbeného šumivého vína Taittinger. Dokonca mu pomohla vybrať jednoduchý zlatý prsteň *fede* – obrúčku v tvare dvoch držiacich sa rúk. Zásnuby oslávili večerou v ich obľúbenej *trattorii* Al Brindisi, potom prešli cez mesto s nedopitou fľašou Lambrusca až k starobylým *bastioni* – mohutným kamenným hradným múrom obopínajúcim mesto. Na hradbách presedeli celé hodiny, obdivovali trblietajúcu sa hladinu kanálu zatiahnutú jemným oparom. Pod oblohou posiatou hviezdami spoločne rozoberali svadbu a plány po promócii.

Až na konci inak dokonalého večera sa dostal na pretras Mussoliniho *Manifesto della Razza,* ktorý zverejnili týždeň predtým. *Skutoční Taliani,* hlásal manifest, *sú potomkami čistej árijskej rasy, Židia sú potomkami nižšej rasy.* Toto vyhlásenie Lili zaskočilo; nikdy sa nezamýšľala nad tým, či je Židovka *alebo* Talianka, považovala sa za oboje. Ten večer ticho sedela s obopnutými kolenami, zatiaľ čo sa Niko a Esti dohadovali, čo by to pre nich mohlo znamenať. *Vidíš, čo sa deje v Nemecku,* povedal Niko a s cigaretou medzi prstami kývol na západ. *Predsa vieš o norimberských zákonoch. A náš Duce zobe Führerovi z ruky… mám pocit, že čas ide proti nám.* Esti zagúľala očami. *Je to len hlúpy zdrap papiera,* namietla. *Len akýsi druh úplatku. Spôsob, ako sa votrieť do priazne Hitlerovi. A navyše,* dodala, *pápež je Talian! A je ľudský. Niečo také by nedovolil.*

Esti si bola istá, že vyhlásenie nikto nebude brať vážne. *To sa tebe a Nikovi ľahko povie,* ozvala sa Lili, *keď ho nevydala vaša krajina.* (Aj Niko je Grék a podobne ako Esti prišiel do Talianska na študentské vízum.) Chvíľu to vyzeralo, že Esti mala pravdu. Piazza Trento e Trieste sa stále hemžilo ľuďmi na bicykloch smerujúcimi domov z práce alebo niekam na večeru; ulice boli stále plné naháňajúcich sa detí s kornútikmi roztápajúcej sa zmrzliny. Niko aj naďalej chodil na nedeľné zápasy v tenisovom klube a Lili s Esti trávili víkendy na trhu pri Castello

Estense, kde sa zháňali za zrelými broskyňami a vrecúškami čerešní z Vignol, alebo sa stretávali pri pohári vína a tanieri chrumkavého pečiva *ciupeta* a potom zamierili do kina. V septembri toho roka Lili cestovala na Rodos na Estinu a Nikovu svadbu, kde spolu s nimi prežila päť magických dní. Kúpali sa v mori, jedli a oslavovali a potom sa vrátili späť do univerzitných učební vo Ferrare. Zdalo sa, že ich životy budú nerušene plynúť tak ako doteraz.

V tom čase sme žili v inej realite, pomyslí si Lili, prechádzajúc pohľadom po praskline v betónovom strope nad nemocničnou posteľou. Bola to asi len ilúzia, ale keby mohla, okamžite by sa do nej vrátila.

„Ďakujem, že vďaka tebe bol ten deň taký výnimočný," zamrmle Esti v polospánku a Lili jej slová hrejú pri srdci. Nikdy nerobila veľké haló z toho, koľko úsilia vložila do plánovania ich zásnub – koniec koncov, bol to Estin a Nikov deň. Teraz je Estina vďaka ako hojivý balzam zmierňujúci jej obavy.

„Nemáš za čo," odvetí, ale Esti je ticho, jej črty sa znova uvoľnia.

Lili chvíľu hľadí na spiacu kamarátku a premýšľa nad tým, že ju len zriedka vidí ustarostenú. Znepokojovať sa pre veci, ktoré by sa mohli vymknúť spod kontroly, je Lilina doména. *No nič*, povie si v duchu. Zvládnu všetko, čo im príde do cesty. Spoločne. A keď sa im bude zdať, že ich svet sa rúca, Theo bude pre nich rozptýlením.

V izbe zavládne ticho, prerušované iba Theovým tichučkým chrapľavým dychom. Lili ho ešte chvíľu pozoruje a potom jej myseľ otupí únava. Šuchne sa bližšie a ťažkú hlavu si položí na vankúš. Vedľa seba cíti Estino telo a konečne sa poddá spánku.

2. KAPITOLA

BOLOGNA

Marec 1941

Lili s ošúchaným výtlačkom *Dekameronu* v lone nakukne cez okno vlakového vozňa; ukazovák má vložený medzi stranami, aby vedela, kde skončila. Nad hlavami cestujúcich zapraská amplión. *Bologna Centrale, cinque minuti.* Za oknom sa mihá scenéria kraja Emilia-Romagna. Gaštanové a hruškové sady, zlatisté pšeničné polia a strechy z oranžovohnedej škridly vyzerajú ako prikrývka pozošívaná z kúskov rôznych látok. Jej výhľad vyzerá tak ako vždy. Idylický. Pokojný.

Ozve sa vlaková píšťala, Lili si zbalí veci a po pár minútach vystúpi na nádražie. Očami prejde po dave ľudí. Netrvá dlho a zbadá svojho otca, ako sa k nej náhli a nad hlavou máva svojím plsteným klobúkom. Zamáva mu späť a pobehne k nemu. Keď sa ocitne v jeho medveďom objatí, privrie oči a vychutnáva si pocit bezpečia, ktorý ju zaplaví vždy, keď vdýchne vôňu jeho pomarančovo-mentolovej kolínskej a cíti silu jeho náručia.

„Vyzeráš dobre," skonštatuje Lili, keď od neho po chvíľke odstúpi.

Jej päťdesiatdvaročný otec je stále príťažlivý muž – vysoký, s hustými tmavými vlasmi, olivovou pokožkou a s očami rovnakej orieškovozelenej farby a mandľového tvaru, ako má aj ona. Na bokombradách mu svieti viac strieborných vlasov, ako keď ho videla naposledy, a vrásky v kútikoch jeho očí má o čosi hlbšie. Smiechové čiarky – tak

ich nazývala jej matka. Lili si všimla, že aj toto sú dôsledky vojny – zanecháva stopy aj na tých, čo sú v srdci stále mladí.

„A ty sa mi zdáš trochu bledá, Babá," odvetí Massimo, osloviac ju prezývkou, ku ktorej prišla ako trojročná, keď ju pristihli, ako v špajze potajomky maškrtí na maminej slávnej bábovke. „Si v poriadku?"

„Som," prikývne Lili. „Iba som trochu omámená z vlaku." Pobozká ho na líca. „Som taká rada, že ťa vidím, papá."

„Poď, trochu sa nadýchaš čerstvého vzduchu." Pozrie sa na hodinky. „A oddýchneš si. Ešte máme niekoľko hodín." Večer majú v pláne zájsť do kina a pozrieť si premiéru nového filmu, o ktorom hovorí celé mesto. Zajtra pôjdu navštíviť Noemin hrob, ako každý rok na výročie jej smrti.

Massimo si prehodí cez plece Lilin batoh a chytí ju pod pazuchu. Prejdú cez stanicu a popod klenutú kamennú arkádu na vedľajšiu ulicu, kde parkuje ich stará fiatka.

„Tak, povedz mi," začne Massimo, keď naštartuje, „čo je nové vo Ferrare?"

Lili pokrčí plecami. „Nie je to až také zlé, vzhľadom na situáciu."

„A čo tvoji študenti?"

Keď rasové zákony vykázali židovské deti z talianskych štátnych škôl, synagóga, ktorú navštevuje Lili, dala dokopy skupinu dobrovoľníkov ochotných učiť ich v pivnici pod modlitebňou. Lili máva dvakrát do týždňa hodiny čítania a písania.

„Darí sa im," odpovie Lili a rozžiari sa. „Je úžasné, ako rýchlo sa učia."

„To je skvelé, Babá."

Massimo spomalí, aby pustil cez priechod ženu s dieťaťom. Nekývne mu a Lili premýšľa, či aj jej manžela odviedli na práce. Všimla si, že odkedy sa Mussolini pridal vo vojne ku štátom Osi, na uliciach takmer nevidieť muža v odvodovom veku. Pravdaže, s výnimkou Židov, ktorí nesmeli narukovať.

Lili sleduje, ako dievča s matkou prejdú na druhú stranu. „Keby aspoň bol v dohľade koniec. Tak rada by som povedala deťom v synagóge, že jedného dňa sa vrátia do normálnej školy." Hoci sa v Taliansku nebojuje, krajina je vo vojne a nádej, že všetko bude ako kedysi, je v nedohľadne.

Massimo po nej hodí pohľad. „Život sa raz vráti do starých koľají," vyhlási. „Vždy to tak bolo. Všetko je len dočasné."

Lili sa mu zúfalo snaží veriť. Ale s každým uplynulým mesiacom je čoraz ťažšie spomenúť si, ako vyzeral normálny život.

Pokračujú v ceste a Lili sa v mysli vráti ku dňu, keď pochopila – alebo skôr rezignovane uznala –, že veci sa definitívne zmenili. Po návrate z Estinej svadby na Rodose Ferrara vydala nariadenie, že všetci Židia – Taliani aj cudzinci – sa majú dostaviť na mestský úrad kvôli súpisu a novým preukazom totožnosti. Teraz nad jej fotografiou v dokladoch, ktoré musí stále nosiť pri sebe, svieti výrazná červená pečiatka: DI RAZZA EBRAICA. Židovská rasa. Netrvalo dlho a Židia so zahraničnými pasmi boli z Talianska vykázaní. Keď vyšlo toto nariadenie, Lili v daždi bežala do Estinho a Nikovho bytu, presvedčená, že ich pošlú späť do Grécka. Esti pohodlne ležala na gauči s časopisom v ruke, ako by sa nechumelilo. *Nedovolím, aby tento Duceho cirkus zasahoval do môjho života,* vyhlásila. *Momentálne sme tu šťastní. Domov sa vrátime, len ak budeme sami chcieť.* Súcitný dekan Ferrarskej univerzity sa ponúkol, že zaradí Esti a Nika medzi doktorandov. Využije medzeru v zákone, aby si mohli predĺžiť víza, povedal im za zatvorenými dverami. Ich plán vyšiel, ale Lili sa neprestala obávať, že je len otázkou času, kedy sa skončí študentská výnimka a deportujú ich.

Obmedzenia, ktoré na jeseň v tridsiatom ôsmom nasledovali, boli nekonečné. Zrazu bolo nelegálne uzatvárať manželstvá medzi Židmi a Nežidmi, Židia nesmeli pracovať v štátnej službe ani v bankách, nemohli zamestnávať Árijcov ani vlastniť rádio. Zoznam pokračoval. Keď Židom zakázali pracovať v médiách, Lili ako začínajúca editorka v *Il Corriere Padano* prišla o čiastočný úväzok. *Nemôžem za to,* ospravedlňoval sa jej šéf, ale aj tak to bol pre ňu úder. Lili milovala písanie. Od detstva snívala, že sa stane novinárkou, a roky sa cibrila vo svojom remesle. No ešte pred jej prepustením cenzúra a propaganda v tlači vzrástli do takej miery, že aj keby mohla ostať, nebolo jasné, akú podobu by vlastne mali jej texty. Nakoniec si Lili povedala, že je lepšie, keď ju v novinách nechcú. Podarilo sa jej nájsť si prácu v botanickej záhrade, kde sa v skleníku starala o orchidey. Dni trávi odoberaním vzoriek pôdy alebo s krhlou v ruke, s hlinou za nechtami.

Massimo šoféruje fiatku kruhovým objazdom a Lili precitne pri hlasnom trúbení klaksóna.

„A čo ty?“ spýta sa. „Ako sa ti darí?“

Pred rasovým manifestom Massimo vlastnil a spravoval niekoľko bytoviek v Bologni. Teraz už nesmie byť majiteľom žiadnych nehnuteľností ani nemôže riadiť svoju realitnú kanceláriu.

„Nuž, vlastne mám nejaké novinky.“

Lili sa k nemu obráti. „Dúfam, že sú dobré.“

„Áno. Oficiálne som prepísal svoj majetok na Settima.“

Settimo je ich rodinný priateľ, ktorý býva o poschodie nižšie pod Massimom a je katolík. Aj on prišiel o svoju manželku krátko po Noeminej smrti.

„Teraz je na listinách vlastníctva jeho meno,“ vysvetľuje Massimo. „Po vojne prepíšeme podnik znova na mňa.“

Lili si vydýchne. „To je naozaj dobrá správa.“ Bála sa, že otcove budovy skonfiškuje vláda. Že jeho celoživotná práca aj úspory zmiznú, ako sa to stalo mnohým iným.

„So Settimom nám to ide výborne. On robí pochôdzky a vyberá nájom a ja mám na starosti účtovné knihy. Pomáham, kde môžem – opraviť potrubie alebo vŕzgajúcu podlahu a tak.“

„Takže… stále to riadiš.“

„Akurát nie na papieri,“ povie Massimo a žmurkne na ňu.

Lili sa zamračí. „Buď opatrný, papá. Polícia ťa potrestá, ak sa na to príde.“

„Dávam si pozor, zlatko. Nemusíš sa o mňa báť.“

No nebáť sa je nemožné. Massimo vždy veľmi dobre vychádzal so svojimi podnájomníkmi, ale teraz… Lili si spomenie na hŕstku priateľov z Ferrary, ktorí si v posledných mesiacoch začali od nej držať odstup. Stretávajú sa na ulici a namiesto toho, aby ju pozdravili, odvrátia pohľad. Čo ak jej otca udá nejaký sused?

„Tak sme tu,“ vyhlási Massimo a zaparkuje v bočnej uličke vedľa ich bytovky. Lili cíti, ako sa jej pri pohľade na známu hnedú kamennú fasádu uvoľnia plecia. Je doma.

Po krátkom zdriemnutí v jej starej posteli nájde otca sedieť na stolčeku v pracovni, v ruke drží štetec a pred sebou má maliarsky stojan. V listoch jej spomínal, že si našiel nový koníček, ale Lili ešte nevidela žiadny jeho výtvor.

„Papá. To je prekrásne," povie, hľadiac na plátno so scenériou v teplých zemitých tónoch so svetlomodrou oblohou. Otcove ťahy sú smelé a široké, farby odvážne. „Kde je to miesto?"

Massimo sa na ňu usmeje cez plece. „V mojej pamäti. Predtým ako si sa narodila, sme s tvojou matkou boli na výlete v Toskánsku."

„A ja som si vždy myslela, že to mama bola umelkyňa."

Massimo sa zasmeje. „Aj bola. Ja sa iba tak hrám. Užívam si ten proces. Pomáha mi to vypnúť hlavu, vieš?"

Lili prikývne. „Páči sa mi to."

„Tak potom bude tvoj, keď ho dokončím." Massimo namočí štetec do starej plechovice od kávy, ktorá je dopoly naplnená ľanovým olejom. „Mali by sme ísť," povie. „Aby sme neprišli neskoro."

Lili a Massimo sa potichu zhovárajú v kine, zatiaľ čo sa sedadlá okolo nich zapĺňajú. Lili spomína otcovi Thea, ktorý rastie ako z vody.

„Je to dobré bábätko," usmeje sa. „Akurát je stále hladný. Esti sa z toho ide zblázniť."

Massimo sa zasmeje. „Aj ty si taká bola. Prvé mesiace sú najťažšie."

Svetlá v kinosále sa stlmia a ľudia stíchnu. Lili sa potme pohodlne oprie a prejde prstami po opierke kresla z červeného zamatu. Predstava, že sa aspoň na chvíľu ocitne v inom svete, ju zrazu naplní vzrušením.

Ako sa však na plátne odvíja dej, uvedomí si, že film vôbec nie je taký, ako čakali. Hlavnou postavou je Žid – podvodník, ktorý sa vďaka svojej výrečnosti stane pokladníkom u významného nemeckého vojvodu a jeho bezočivé intrigy spôsobia v celom vojvodstve takú spúšť, že takmer dôjde k občianskej vojne.

Lili sa pomrví v sedadle. „Možno by sme mali…" šepne otcovi, ale z radu za nimi sa ozve zasyčanie. *Pst!* Lili stuhne a strhne sa, keď jej zrazu niečo dopadne do lona. Lístoček zložený na dvakrát. Zdvihne hlavu, aby sa pozrela, kto ho hodil, ale tváre na balkóne nie je možné

rozpoznať. Otvorí ho. Písmo je kostrbaté, ale slová sú jasné aj v prítmí. *Smrť Židom.* Kútikom oka zbadá, že zhora letí ďalší lístoček a potom ďalší. Podá odkaz otcovi. Prečíta si ho a pomaly pokrčí v dlani. Lili kývne smerom k východu a očami prosí otca, aby odišli, ale Massimo pokrúti hlavou.

A tak ostanú a tvária sa, že nevnímajú vyhrážky, ktoré sa na nich neprestávajú sypať zhora. Medzitým je židovský protagonista vo filme odsúdený na smrť za znásilnenie kresťanského dievčaťa. Keď padne opona, v hľadisku prepuknú ohlušujúce ovácie. Massimo vstane. Načiahne sa po kabát.

„Poďme," povie hlbokým tónom.

S bradami zaborenými do golierov na kabátoch rýchlo vyjdú z budovy, vyhýbajúc sa očnému kontaktu s ostatnými návštevníkmi. Mlčia, až kým nie sú niekoľko blokov od kina.

„Neskutočné," vyhŕkne Massimo a uvoľní si kravatu.

„Pred dvoma rokmi by to možno také bolo," odvetí Lili. „Ale teraz…"

Massimo zdvihne hlavu, akoby hľadal odpovede. Lili nasleduje jeho pohľad a zahľadí sa na nočnú oblohu husto posiatu drobnými bielymi svetelnými bodmi. Vesmír neprestáva byť nádherný. Nedotknutý. „Mrzí ma to," prehodí. „Netušil som…"

„Odkiaľ si to mal vedieť?" Lili ho chytí pod pazuchu. „Všetko toto je… len dočasné," povie. „Pamätáš?"

Massimo skloní hlavu a pozrie sa na ňu. Na tvári sa mu objaví zdráhavý úsmev. „Poďme," posúri ju. „Vrátime sa domov a tento večer pustíme z hlavy."

Lili sa zobudí skoro ráno a vkĺzne do matkinho hodvábneho župana, ktorý má odložený v skrini a nosí ho, keď je doma. Potichu prejde do kuchyne, naleje si pohár vody a prehľadáva špajzu v nádeji, že otec má ešte stále zásoby kávy. Minulý týždeň počúvala sťažnosti majiteľa jej obľúbenej kaviarne vo Ferrare, tvrdil, že sa mu čoskoro minú zásoby. Takmer vždy keď sa tam ukázala, Marco jej venoval malú pozornosť. *Un regalo,* povedal zakaždým, položil pred ňu na stôl *cannolu* alebo *crostatu* a veselo na ňu žmurkol. Ale keď prišla naposledy, všetko bolo inak. Dnes žiadne *cornetti,* vzdychol, keď si Lili pri

pulte objednala kapučíno. *Nedostatok múky. Armáda zobrala väčšinu našich zásob. Čoskoro sa mi minie aj káva. Budem musieť niečo vymyslieť, aby som sa udržal nad vodou*. Lili ho uistila, že vypije akýkoľvek výsledok jeho experimentovania.

Massimove police sú chudobné, ale Lili s úľavou zisťuje, že plechovica s kávou je z jednej štvrtiny plná. Otvorí ju, zdvihne si ju až k nosu a vdýchne bohatú korenistú čokoládovú vôňu. Načiahne sa po mokka kávovar, odkrúti spodnú časť a naleje do nej vodu. Do strednej časti s filtrom nasype dve lyžičky jemne pomletých zŕn, pevne zatiahne vrchnú časť a postaví kanvicu na zapnutý sporák. Kým čaká, rozhliadne sa okolo seba. Známe prostredie na ňu pôsobí upokojujúco – stará dubová doska na krájanie so zárezmi noža v tvare šachovnice položená vedľa drezu; bazalka v okne; polička nad rúrou, kde tróni asi tucet rôznorodých šálok na espresso, ktoré si rodičia nosili z ciest. Keď jej pohľad pristane na plechovici s matkinými receptami, prišuchne si ju k sebe, pomaly sa v nej prehrabáva, až napokon vytiahne tri hrubé béžové kartičky. Matkino písmo je ľahké a úhľadné. *Špagety carbonara. Pečený baklažán s parmezánom. Bábovka s mandľami.* Lili cíti, ako ju zaplavuje pocit nostalgie, a zaškvŕka jej v žalúdku. Vloží kartičky späť a v duchu sa zaprisaháva, že jedného dňa sa naučí variť ako jej matka – potom, keď bude opäť dostatok potravín.

„*Buon giorno.*"

Lili zodvihne hlavu a na prahu zbadá Massima. Vlasy má strapaté a hľadí na ňu rozospatými očami. Pobozká Lili na líca.

„*Buon giorno,* papá."

„V tom župane vyzeráš ako tvoja matka."

Lili sa usmeje. „Budem to brať ako kompliment."

„Veď tak som to aj myslel. Spala si dobre?"

„Áno, už dávno som sa tak dobre nevyspala." Nevie prečo, ale vo svojej izbe a vo svojej starej posteli zakaždým zaspí takmer okamžite. Vypne plameň pod kávovarom.

„Napadlo mi, že by sme dnes mohli prejsť celú cestu na cintorín peši," navrhne Massimo, vezme dve malé šálky z poličky a postaví ich na linku. „Cez Giardini Margherita."

Lilin obľúbený park. „Áno, to je dobrý nápad."

Ráno je chladné. Obchody – tie, ktoré ešte nezavreli – práve ožívajú, hluk ulice sa zintenzívňuje škrípaním kovových mreží dvíhajúcich sa nad výklady a drsným šúchaním slamených metiel o kamennú dlažbu pred prahmi, ktoré treba dokonale vyzametať. Vojdú do parku a Lili sa vpíja pohľadom do okolia. Je tu céder s nízkymi povykrúcanými konármi, po ktorých nespočetnekrát liezla ako dieťa; neveľký rybník, na ktorom sa udomácnila rodinka stoických labutí, ktorých mramorové odrazy sa zrkadlia na hladine; chytľavá melódia pouličného huslistu stojaceho neďaleko s plsteným klobúkom položeným na zemi. Keď prechádzajú okolo neho, Massimo mu doň vloží pár lír. Kráčajú ďalej, až kým nedorazia na najväčšie priestranstvo v parku vedľa observatória. V stánku s kvetmi kúpia kyticu kál a o dvadsať minút prídu k vysokému tehlovému vchodu do cintorína.

„Tak sme tu," utrúsi Massimo.

Potichu kráčajú štrkovým chodníkom, a ako sa približujú k Noeminmu hrobu, Lili cíti v hrudi známu tupú bolesť. V niektoré dni sa jej zdá, že to bolo už dávno. Inokedy má pocit, akoby to bolo len včera. Žiaľ po matkinej smrti už trochu ustúpil, ale stále prichádzajú chvíle, keď sa do nej zahryzne pocit prázdnoty a zem pod jej nohami sa zrazu chveje, akoby práve vystúpila z člna a strácala rovnováhu.

Pomaly podídu k Noeminmu hrobu. Do jednoduchého žulového náhrobku je vytesaný nápis:

Noemi Giuliana Passigliová
1885 – 1937
Milovaná manželka a matka

Pod ním je jej obľúbený citát: Žiť znamená snívať.

Vivere è sognare

Massimo podá kyticu Lili. „Nech sa páči."

Lili si kľakne. Opatrne oprie kvety o náhrobok. Sivý leštený kameň

je na dotyk chladný a hladký. Lili cíti, ako jej zviera hrdlo. *Chýbaš mi, mama.* Keď vstane, spolu s otcom si ako zvyčajne sadnú na kamennú lavičku oproti chodníku.

Na cintoríne vládne ticho. Sú tam len oni a neposedný vrabec poskakujúci na konároch cyprusu nad ich hlavami.

„Máš na sebe retiazku, ktorú ti dala," ozve sa Massimo.

Lili siahne na prívesok a pošúcha ho medzi prstami. „Rozmýšľala som, či si to všimneš."

Keď raz Lili prišla domov z univerzity, matka jej kázala, aby priniesla jej šperkovnicu. Noemi trasúcimi rukami vytiahla zo zamatového vrecúška jemnú zlatú retiazku. *Táto je výnimočná,* povedala a vložila ju Lili do dlane, napriek jej protestom. Lili ju nikdy predtým nevidela. *Matka mi ju priniesla z Jeruzalema.* Lili si matne spomínala, že jej starí rodičia z matkinej strany, ktorých nepoznala, navštívili pred Veľkou vojnou so skupinkou svojich priateľov sväté mesto. *Vidíš ten prívesok v tvare mince?* pokračovala matka. *Je na nej kvet mandľovníka – symbol nádeje. Nos ho, zlatko, keď budeš potrebovať vzpruhu.*

Lili sa nakloní k otcovi a oprie si hlavu o jeho plece. Nikdy nehovorí o prázdnote, ktorá ostala v jeho živote po odchode Noemi, ale vie, že musí byť priepastná. Nie je odborníčkou na manželstvo ani na lásku – ešte nebola zamilovaná –, ale medzi jej rodičmi bolo niečo veľmi hlboké, tým si je istá. Medzi nimi bol ten druh tichej lásky – trvalej a neustávajúcej ako riečny prúd. Počula to z ich jemných rozhovorov; videla to, keď Noemi nakláňala hlavu k Massimovi, aby vnímal, že ho počúva, keď jej niečo hovorí; videla, ako Massimo sleduje jej matku, keď sa pohybuje po byte, a jeho oči boli plné nehy.

„S plynúcimi rokmi je to v niečom trochu ľahšie," ozve sa Lili po chvíli. „Ale stále mi veľmi chýba."

Massimo ju chytí za ruku. Jeho prsty sú ako vždy teplé na dotyk. „Aj mne, Babá, aj mne."

3. KAPITOLA

FERRARA

Apríl 1941

„Si si istá, že ho chceš vziať na ruky?“ spýta sa Esti, zatiaľ čo si zapína gombíky na blúzke. „S najväčšou pravdepodobnosťou ťa ovracia.“

Štvormesačný Theo leží Esti na lone s hlavičkou na jej kolenách. S privretými očami pozerá na svoju matku, slastne opojený jej mliekom. Konečne začal jesť v primeraných intervaloch a v noci spí, vďaka čomu je už Esti znova pri zdravom rozume.

Lilina cestovná taška leží opretá o zárubňu dverí. Spolu s Esti o hodinu odchádzajú na krátky pobyt na pláži. „Mám dosť náhradných vecí,“ namietne. „Jedno malé ogrckanie ma nezabije.“

„Tak dobre, je len tvoj.“

Esti jej prestrie na plece prešívanú bavlnenú handričku a podá jej Thea. Lili mu dlaňou pridrží temeno, druhou rukou chytí jeho telíčko a privinie si ho k hrudi. Na pleci cíti váhu jeho hlavy a na kľúčnej kosti vlhkosť jemných vláskov. Potľapká ho po chrbte, aby si odgrgol, a vdýchne jeho vôňu sladeného mlieka, omamnú ako pohár koňaku.

„Mala by si byť ráznejšia,“ zasmeje sa Esti. „Inak sa mu neuľaví.“

Lili ho potľapká trošku silnejšie a dlaňou mu krúži po medzierke medzi lopatkami.

Theo si tmavomodrými očami svojej matky a otcovým širokým

úsmevom s jamkami získa srdce každého, koho stretne, či už sú to priatelia jeho rodičov alebo neznámi okoloidúci. Každý deň sa naučí niečo nové. Nedávno objavil, že keď sa trochu posnaží, dokáže sa pretočiť z bruška na chrbát. Keď sa mu to podarí, víťazoslávne vystrie ruky aj nohy a spokojne džavoce.

Theo si nahlas odgrgne a Lili cíti, ako mu zmäklo bruško. Triumfálne ho zdvihne nad hlavu. Chlapček sa zasmeje a Lili dopadne do lona pramienok slín.

„No dovoľte, mladý muž!" povie naoko pohoršene a podrží ho v ohybe lakťa. Rožkom handričky mu prejde po perách a potom si utrie sukňu.

„Prepáč," ozve sa Esti a pokrčí nosom.

„To nič. Prihlásila som sa dobrovoľne."

Esti jemne potiahne Thea za ušný lalôčik. „Ľúbiš tetu Lili, však *amore*?"

„Hlavne po kŕmení," upresní Lili. Theo hľadí striedavo na svoju matku a na Lili a potom jeho pohľad upútajú jeho vlastné dlane. Fascinovane si ich obzerá. „Počkaj, keď si objavíš prsty na nohách," doberá si ho Lili.

Theo zaťapká rukami a Lili premýšľa, kedy ho po prvý raz uvidia jeho starí rodičia. Esti plánovala navštíviť Rodos minulý mesiac, aby predstavila Thea svojej rodine, ale uprostred vojnového zúrenia vznikol ďalší front – tentoraz medzi Talianskom a Gréckom – a cestovanie neprichádza do úvahy. Medzi oboma krajinami zavládlo citeľné napätie. *Snaží sa nás svet presvedčiť, že máme byť nepriateľmi?* zamýšľala sa Esti s ironickým úsmevom, ale smiech ju prešiel, keď Hitler zhromaždil svoje vojská na Balkáne a útok na Grécko sa zdá byť na spadnutie.

Keďže výlet do Grécka nevyšiel, Esti navrhla Lili víkend na pláži. *Zúfalo túžim zaboriť si chodidlá do piesku,* vyhlásila. Lili sa ten nápad okamžite zapáčil, a tak im rezervovala izbu v rezorte v Rimini, kam chodievala s rodičmi na dovolenky. Niko sa podujal ostať doma s Theom a Esti mu na čiernom trhu zohnala zásobu mlieka na niekoľko dní.

„Si si istá, že to Niko zvládne?" spýta sa Lili.

„Som. Len mu to prospeje."

Lili hodí pohľad na Esti. Niko býval často preč už pred Theovým narodením – teraz naňho natrafí nanajvýš raz za týždeň. Zdá sa jej to zvláštne a chcela by sa spýtať na dôvod jeho neprítomnosti, ale zatiaľ na to nenašla odvahu. „Je všetko okej, Es? Myslím medzi tebou a Nikom?“ začne opatrne.

„Prečo sa pýtaš?“

„Neviem, iba mám pocit, že tu takmer vôbec nie je.“

Esti mlčí, no Lili podľa jej tuho stisnutých pier vidí, že sa dotkla citlivej témy. „Má toho veľa.“

„Nechcem vyzvedať,“ pokračuje Lili, ale Esti ju preruší.

„Nie, nie, to je v poriadku. Zatiaľ som o tom nechcela hovoriť. On sa… snaží nájsť spôsob, ako dostať svoju rodinu do Talianska. Našiel organizáciu, ktorá pomáha Židom prejsť cez hranice. Volá sa DELASEM.“

Lili už o nej počula: *Delegazione Assistenza Emigranti Ebrei.*

„Ach tak,“ Lili sa snaží, aby jej hlas neprezrádzal dotknutie. Prečo jej to Esti nepovedala skôr? „To som netušila.“

„Chce byť opatrný. A teraz, keď sa v Grécku bojuje, všade vládne veľký zmätok. Stále sa to pokúša vyriešiť. Akurát že… je to oveľa komplikovanejšie.“

„Iste,“ pripustí Lili. Ale nejde jej do hlavy, prečo chce Niko presťahovať svoju rodinu do Talianska práve teraz, keď Židia zo zahraničia, ktorí nemajú študentskú výnimku ako Esti a Niko, sú na juhu internovaní alebo nútení žiť *al confino* – v domácom väzení v malých dedinách, kde majú zakázané nájsť si prácu a musia sa denne hlásiť miestnym úradom. Aj keby sa bezpečne dostali na taliansku pôdu, ako by tu mohli ostať bez víz? Nemuseli by sa skrývať?

„Myslela som si, že DELASEM pomáha židovským utečencom dostať sa *preč* z Talianska, nie opačne,“ podotkne.

„Vo väčšine prípadov je to tak. Ale Niko sa dostal bližšie k jednému z ich korešpondentov, ktorý si myslí, že by mu mohol pomôcť. Uvidíme.“

Vo dverách bytu zaštrkoce kľúč a o chvíľu sa z chodby vynorí Niko, kolená má celé od blata.

Esti vstane a pobozká ho na líca. „Ahoj, krásavec.“

Niko sa zvezie na gauč vedľa Lili a Theo sa usmeje, keď ho zbadá.

Jeho drobné pästičky vyletia do vzduchu. „Vidím, že znova trénuješ box, mladý muž. Si tvrďas, však‌že?“ Niko vycerí zuby a zavrčí a Theo radostne bľaboce.

„Aký bol zápas?“ spýta sa Esti.

Je prvá teplá aprílová sobota, a keďže Židia majú zakázaný vstup do tenisového klubu, Niko s priateľmi zorganizoval priateľský futbalový zápas v botanickej záhrade.

„Zablatený. Ale zábavný,“ povie Niko a dodá, „bol tam aj tvoj chlapec,“ žmurkne na Lili.

Lili sa nahrnie krv do líc. „Daniel nie je môj chlapec.“

Niko sa uškrnie. „Záleží, koho sa pýtaš.“

Pred pár týždňami Niko a Esti zorganizovali dvojité rande s Lili a s jedným z Nikových priateľov z univerzity. Stretli sa na večeri. Daniel je z Poľska a podobne ako Esti a Niko, aj on ostal v Taliansku na študentskú výnimku. Lili ho predtým párkrát videla v areáli školy a zdal sa jej sympatický. Hneď na prvej večeri si padli do oka. Daniel ju odprevadil domov a rozlúčil sa s ňou bozkom. Keď si Lili líhala do postele, premýšľala, ako dlho ju už nezaujal nejaký chlapec a ako dobre sa cítila, keď ju pobozkal. Odvtedy sa stretli ešte dvakrát. Raz šli spolu do kina a na prechádzku a druhýkrát si urobili piknik na *bastioni.* Zhovárali sa o štúdiu a cestovaní a spomínali na svoje detstvo. Daniel sa Lili zdôveril, že sa veľmi strachuje o svoju rodinu, ktorá žije v jeho rodnej Lodži. Lili s hrôzou počúvala, ako jeho rodičov a dve mladšie sestry vyhnali z domu a teraz sú nútení žiť v ohradenej židovskej štvrti – v gete.

„Tešíte sa na svoj chlapský víkend?“ Lili sa obráti na Nika, aby zmenila tému.

„Jasné,“ odvetí Niko. Vezme jej Thea z rúk, vstane a zatočí sa s ním.

Lili a Esti dorazia do Rimini tesne pred zotmením v požičanom kabriolete Alfa Romeo. Prvú polovicu cesty smerovali na východ k Porto Garibaldi a potom zamierili na juh popri pobreží, kde sa im miestami ukazoval výhľad na modrozelený Jadran. Rádio v aute si pustili naplno a z plných pľúc vyspevovali texty Carla Butiho a Alberta Rabagliatiho. Keď konečne vojdú na kruhovú príjazdovú cestu

Grand Hotela, majú vyschnuté hrdlá a rozstrapatené vlasy, ale vôbec im to neprekáža. Sú na dovolenke.

K autu podíde poslíček, otvorí Lili dvere, a keď vystúpi, srdečne ju privíta. Sivé štvorcové dlažobné kamene sú uložené do dokonalých pravých uhlov, čo v Lili vyvoláva príjemný pocit usporiadanosti a poriadku. Zhlboka sa nadýchne a vychutnáva si slaný vzduch, ktorého známa vôňa ju okamžite prenesie do detstva. Dlhé piesočnaté pobrežie Rimini je približne každých sto metrov posiate dáždnikmi červenej, žltej a zelenej farby – podľa hotela, ktorému patria. Lilina rodina trávila každé leto dva týždne v Grand Hoteli, až kým Noemina choroba nepokročila natoľko, že nemohla cestovať. Bez toho, že by o tom diskutovali, ich dovolenky v Rimini potichu ustali. Lili sa v duchu rozhodne, že zajtra vstane zavčasu, ako kedysi jej rodičia, a obsadí dve kreslá blízko vody.

„Myslím, že už nevydržím dlhšie čakať," vyhlási Esti. „Poďme si namočiť nohy." Otočí sa k poslíčkovi. „Mohli by ste nám odniesť batožinu do haly?"

O pár minút Lili a Esti zabárajú bosé nohy do piesku a vytrvalá morská bríza im nafukuje blúzky. Vystrú ruky, rozbehnú sa k plytčine a poskakujú, keď im vlny šteklia prsty na nohách. Vykasajú si sukne a brodia sa plytkým prílivom, zatiaľ čo im chladná voda špliecha takmer po kolená.

„Už teraz mi je lepšie," vzdychne si Esti, zakloní hlavu a zacloní si oči.

Lili ju chytí pod pazuchu. „Aj mne."

Vo vetre plachtia čajky a jedna po druhej sa podchvíľou strmhlav vyrútia k hladine. Esti jasá, keď sa jedna z nich vynorí s drobnou rybkou v zobáku. Lili si pobalila aj plavky a premýšľa, či naberie odvahu a zapláva si. Jar je v plnom prúde a dni sú teplejšie, ale voda je ľadová. Mohli počkať do začiatku leta, ale všetko okolo nich sa mení zo dňa na deň, a tak usúdila, že bude lepšie, ak pôjdu hneď. *Okrem toho*, povie si, *je skvelé mať celú pláž len pre seba*.

Zbadá okruhliak, zdvihne ho, otočí sa a zboku ho švihne do mora, ako ju to učil otec, keď bola malá. Kameň štyrikrát poskočí a zmizne dolu v modrej prázdnote.

„Pôsobivé," skonštatuje Esti s nadvihnutým obočím. Obzrie sa ponad plece k hotelu. „Som hladná. Poďme sa osprchovať a potom si dáme niečo v bare. Môžeme sledovať západ slnka a tváriť sa, že svet je v poriadku."

„Na meno Passigliová," povie Lili recepčnému za priehradkou.

„Nech sa páči," muž sa zdvorilo usmeje. „Môžem poprosiť vaše doklady?"

Lili mu po pulte posunie svoj preukaz. „Volala som vopred a rezervovala som izbu," dodá.

Recepčný zdvihne doklad a zneistie. „Ja… mrzí ma to, slečna Passigliová," jachce. Úsmev sa mu náhle skriví. Posunie jej preukaz späť a kývne poslíčkovi. „Nakoniec máme dnešnú noc plno."

„Čože? To nie je možné," hlesne Lili.

Recepčný prestupuje z nohy na nohu. „Opakujem, veľmi ma to mrzí." Pošepká niečo poslíčkovi, ktorý zmizne a po chvíli sa vracia s ich kuframi.

„Počkajte – to musí byť nejaké nedorozumenie," nalieha Lili.

Ale recepčný pokrúti hlavou. „Obávam sa, že nie je."

Lili začuje, ako sa Esti za ňou smeje. „Neuveriteľné," zamrmle a Lili to zrazu dôjde. Hotel nie je plný. Iba nie sú vítané. Uvedomí si, že celý čas kdesi hlboko v nej driemal strach, že sa to stane. Do parkov aj súkromných klubov majú Židia zakázaný vstup – ale Grand Hotel bol *jej* hotel. Mal v ponuke kuchyňu aj pre židovských hostí.

„To je neskutočné," vyhlási Lili. „Moja rodina sem chodievala dvadsať rokov."

Riaditeľ rezortu prichádzal jej rodičov osobne pozdraviť, keď sem prišli. Loví v pamäti jeho meno a zašepká ho, keď jej konečne napadne. *Arturo.* „Chcem hovoriť s riaditeľom," povie. „Kde je Arturo?"

„Arturo tu už nepracuje."

Samozrejme. Arturo je Žid. Lili cíti, ako jej hore krkom stúpa horúčava. Ako by mohla pohnúť týmto mužom? Mohla by mu ponúknuť nejaké líry do vačku. Alebo ho požiada, aby mohla hovoriť s novým riaditeľom. Vie však, že jej peniaze aj slová sú bezcenné. Jediné, čo ho zaujíma, je červená pečiatka na jej preukaze. Esti vezme zo stolíka pri